

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

Курсова робота

На тему: Специфіка функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках

Студентки групи Па 02-20
факультету германської філології і
перекладу
денної форми здобуття освіти
спеціальності 035 Філологія
Даниленко Ольги Юріївни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент
Андрущенко І. О.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of English Philology and Philosophy of Language

Term Paper

The specificity of the functioning of non-equivalent vocabulary in Ukrainian and
Australian fairy tales

Olha Danylenko
Group Pa 02-20
Germanic Philology and
Translation Faculty
Research Adviser
Assoc. Prof.
PhD (Linguistics)
Andrushchenko I. O.

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ	7
1.1 Поняття «безеквівалентна лексика» в сучасних лінгвістичних дослідженнях	7
1.2 Класифікації безеквівалентної лексики	9
1.3 Функції безеквівалентної лексики в казках	12
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ТА АВСТРАЛІЙСЬКИХ КАЗКАХ	15
2.1 Особливості передавання безеквівалентної лексики в українських казках...	
2.2 Особливості передавання безеквівалентної лексики в австралійських казках	15
2.3 Порівняльна характеристика специфіки функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках	18
Висновки до розділу 2	21
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	22
РЕЗЮМЕ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	25
ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ.....	27

ВСТУП

Відмінності між мовами, зумовлені різницею культур, найпомітніші у лексиці та фразеології, оскільки номінативні засоби мови найбезпосереднішим чином пов'язані з екстралінгвістичною дійсністю. У будь-якій мові та діалекті є слова, які не мають однослівного перекладу іншими мовами. Це так звана безеквівалентна лексика, переважно – позначення специфічних явищ місцевої культури.

Динаміка національно-культурного компонента значною мірою зумовлена такими факторами: тематичною актуальністю, ступенем близькості вихідного і похідного значень, напрямком розвитку семантичних процесів і семантичних переносів, екстралінгвістичними параметрами. Розглядаючи цю тему, ми взяли за основу теоретичні дослідження таких видатних вчених, як М. П. Кочерган, Л. М. Дяченко, А. В. Волошина, Н. М. Палій, Р. П. Зорівчак та інші.

У процесі перекладу існують різні співвідношення між двома мовами: мовою оригіналу та мовою перекладу. Порівняльний аналіз перекладів виявляє той факт, що в мові оригіналу існують лексичні одиниці, які не мають прямих відповідників у мові перекладу. Такі лексичні одиниці називаються безеквівалентними. Ці одиниці зустрічаються насамперед серед неологізмів, у словах, що позначають специфічні поняття та національні реалії, серед маловідомих імен та назв, для яких у процесі перекладу доводиться створювати оказіональні відповідники.

Робота присвячена проблемі функціонування безеквівалентної лексики в українській та австралійській мовах. Актуальність дослідження зумовлена: з одного боку, важливістю проблеми взаємозв'язку мови і культури; з іншого боку, постійним інтересом теоретиків перекладу до проблеми передачі безеквівалентної лексики.

Аналіз теоретичних досліджень і практичного досвіду сучасних досліджень діяльності показує, що, специфіка функціонування безеквівалентної лексики в казках залишається ще недостатньо вивченою.

Таким чином, актуальність даної проблеми та недостатній рівень її дослідженості, зумовили вибір теми наукової роботи: «Специфіка функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках».

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати специфіку функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках.

Завдання:

- 1) на основі аналізу наукової літератури дослідити підходи до розуміння понять еквівалентності та безеквівалентності;
- 2) виявити функції безеквівалентної лексики в казках;
- 3) описати класифікацію безеквівалентної лексики у двох цільових мовах.

Об'єктом дослідження є види безеквівалентної лексики у казках.

Предметом дослідження є специфіка функціонування безеквівалентної лексики в українській та австралійській мовах.

Матеріалом для дослідження послуговували приклади австралійських слів в австралійських казках.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у тому, що в процесі дослідження було розкрито та набуло подальшого розвитку питання функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках.

Методи дослідження: загальнонаукові методи аналізу та синтезу, індуктивний метод для узагальнення та оформлення висновків на основі дослідженого матеріалу, традиційно-описовий метод, контрастивний та зіставний методи.

Практична значущість курсової роботи полягає в тому, що її результати можна застосовувати для подальшого дослідження даної теми у літературі та поезії.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, основної частини, висновків, резюме, списку використаних джерел, який налічує позицій та списку ілюстративного матеріалу. У вступі розглядається основні питання курсової роботи. Основна частина складається з двох розділів. Перший розділ присвячено розгляду теоритичних основ дослідження специфіки функціонування безеквівалентної лексики. У другому розділі курсової роботи представлено порівняльну характеристику функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках. У загальних висновках обґрунтовано основні питання курсової роботи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ

1.1 Поняття «безеквівалентна лексика» в сучасних лінгвістичних дослідженнях

Історія кожної мови свідчить про постійні зміни словникового складу відповідно до швидких модифікацій життя суспільства з розвитком виробництва, культури, науки. У словниковому складі мови будь-якого народу є слова зі специфічним національно-культурним значенням, які відображають референти, притаманні лише одному конкретному народу і відсутні у народу-носія порівнюваної мови. Наприклад: назви страв національної кухні / укр. вареники, галушки: Aus- lamington, vegemite); національний одяг/ укр. вишиванка, австр. Driza-Bone') тощо. Вони відображають типові реалії певної країни, певного народу, певної культури і не мають відповідників у послідовностях інших мов. Відповідно, їхні лексичні поняття мають національно-культурну специфіку. Можна зробити висновок, що семантика слів з національно-культурною специфікою є своєрідним «дзеркалом» національної культури і відображає особливості та тенденції розвитку мовної системи.

Сучасні мовознавці намагаються відмежувати та дати визначення порівняно новому терміну «безеквівалентна лексика», у витлумаченні якого поки що немає одностайності як категорії лінгвістики. Зрозуміло, що повної відповідності між перекладом та оригіналом досягти неможливо. При спробі зберегти в перекладі якомога більше оригіналу текст виходить невиправдано громіздким і навіть незрозумілим.

Слово «адекватність», що використовується для позначення перекладацької еквівалентності, є локальним, суто перекладацьким терміном: у загальнонауковій термінології адекватність не є терміном, але вживається в значенні цілком відповідний, рівний. Через це в тих випадках, коли замість терміна еквівалентність вживається термін адекватність, проблема

перекладацької еквівалентності вже на термінологічному рівні виокремлюється з широкої загальнофілософської проблеми еквівалентності. Еквівалентність розуміється як щось рівнозначне, рівноцінне чому-небудь, адекватність – як щось повністю рівне, а тотожність – як щось, що володіє повним збігом, схожістю з чим-небудь.

Поняття адекватності, тотожності і навіть подібності залишаються в тому ж семантичному полі, що й термін еквівалентність, а іноді дублюють одне одного. Німецький дослідник В. Коллер зазначає, що розкид значень терміна еквівалентність/адекватність є дуже і дуже широким. Так, під ним розуміють змістовну, текстову, стилістичну, експресивну, формальну, динамічну, функціональну, комунікативну та прагматичну подібність між оригіналом і перекладом, а також подібність ефекту, що справляється на реципієнтів оригіналу та перекладу.

Безеквівалентна лексика присутня в усіх мовах, яка, на думку М. П. Кочергана (2006), складає лише 6-7% від загальної кількості активно вживаних слів. Як стверджує А. Волошина (2001), «кожен етнос у процесі своєї життєдіяльності «олюднює» навколишнє середовище та вносить у нього специфічні риси. З плином часу виникають етнічно значущі предмети-реалії. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями».

Багато лінгвістів під еквівалентністю розуміють функціональну відповідність у мові перекладу, яка передає на аналогічному рівні плану вираження (слова, словосполучення) всі компоненти значення або один з варіантів значення вихідної одиниці мови оригіналу, релевантні для даного контексту. Р. П. Зорівчак (1989) вважає, що поняття «безеквівалентна лексика» значно ширше, ніж семантичне поле поняття «реалія», що відповідає лише випадкам лексикопредметної безеквівалентності.

Але до цієї лексики належить також частина прислів'їв і приказок, окремі лексеми надзвичайно місткого семантичного наповнення, що пов'язані з відмінностями в сегментації довколишнього світу окремими

мовними колективами, та інші випадки лексико-семантичної безеквівалентності.

А. Волошина (2000) зауважує, що основне лексичне значення безеквівалентних слів – це етнокультурна інформація країни.

Аналізуючи наукові дослідження, ми дійшли до висновку, що поняття «безеквівалентна лексика» вміщує в собі все суспільно-історичне та культурне надбання народу. Національно-культурний компонент безеквівалентної лексики, будучи семантично неоднорідним мікрокомпонентом, знаходить своє вираження в семантичній структурі слова за допомогою обов'язкових сем «місцевість», «етнічна приналежність» та факультативних сем «історична спорідненість», «суспільно-політична діяльність», «соціокультурна інформація», «конфесійна належність». Виходячи з цього, безеквівалентною лексикою можна вважати слова, які не мають понятійного відповідника в системі змісту, притаманній іншій мові.

1.2 Класифікації безеквівалентної лексики

У сучасній лінгвістиці, лінгвістичній теорії перекладу, етнолінгвістиці, етнопсихолінгвістиці, контрастивній лінгвістиці, теорії міжкультурної комунікації розбіжності між мовами і культурами, зафіксовані на різних мовних рівнях, описуються авторами за допомогою різних термінів. Так, слова, що позначають поняття, предмети, явища, характерні лише для певного мовного колективу і не мають аналогів в іншій мові, визначаються наступними термінами «безеквівалентна лексика», «реалії», «екзотизми», «ксеноніми», «логоепізми», «лакуни» тощо (Горбач, 2016: 56).

Цілком очевидно, що безеквівалентність має ширше поняття і позначає саму мету процесу перекладу, а не окремий тип відношень між одиницями мови оригіналу і мови перекладу (Кочерган, 1999: 43). Критеріями виокремлення такої лексики можуть бути: 1) семантичний; 2) граматичний; 3) функціонально-стилістичний.

Існує два підходи в розумінні поняття «безеквівалентності». Перший підхід полягає в збереженні незмінного плану змісту, однак він не зовсім коректний, оскільки в процесі перекладу завжди потрібна певна трансформація оригіналу. Другий підхід полягає в тому, що робиться спроба виокремити в змісті оригіналу деякі інваріантні частини.

Еквіваленти можуть бути повними та неповними. Повні еквіваленти – це семантично тотожні лексичні одиниці. Неповні еквіваленти неоднорідні, по-перше, з точки зору характеру семантики вихідної лексичної одиниці і, по-друге, з точки зору характеру семантики тих лексичних одиниць, які є еквівалентами цієї вихідної одиниці в мові перекладу.

Поняття еквівалентності можна пов'язати з поняттям лакуни. У вузькому розумінні лакуна – це відсутність у лексичній системі мови слова на позначення певного поняття. Вони існують у кожній мові і є невидимими зсередини. Потрібно розрізняти абсолютні та відносні лакуни. Абсолютні лакуни визнаються при складанні перекладних словників як слова, що не мають еквівалента у вигляді слова в даній мові. Іншими словами, абсолютні лакуни – це відсутність лексичної одиниці в одній мові за наявності її в іншій, внаслідок чого значення даної одиниці можна передати лише описово (Іванова, 2007).

Дослідники вважають, що безеквівалентна лексика – це лексична лакуна. Мовна картина світу може мати різний вигляд. Вона створюється номінативними мовними засобами – лексемами, стійкими словосполученнями, фразеологізмами, а також значеннєвою відсутністю номінативних одиниць (лакунарністю). Про безеквівалентні лексичні одиниці можна говорити як про лексичні лакуни в міжмовному порівнянні, коли постає проблема трансформації. Але все-таки між цими поняттями існує істотна різниця: Безеквівалентна лексика визначається у межах кількох (двох) мов, в той час як лакуни можуть бути в окремій мові через відсутність однослівної номінації певного поняття. Наприклад, українська лексема

«молодята» не має антонімічного відповідника, хоч поняття у свідомості мовців існує.

Схожі за функціями також екзотизми та варваризми. Екзотизми – слова і вирази, які засвоєні з інших мов, тому в їх семантиці відображено поняття «чужої етнокультури». Варваризми – іншомовні слова або вирази, які повністю не засвоєні мовою, а відображають особливості семантики іншої мови. Вони можуть зберігати на письмі чужомовну графічну передачу, а при вимові наближатися до мови першоджерела.

Реалії входять як самостійне коло слів до складу безеквівалентної лексики, але водночас вони виходять за межі безеквівалентної лексики термінів, вигуків, екзотизмів, абревіатур. Більшість згаданих вище лексичних одиниць мають конотативні значення різного роду і ступеня, що дозволяє зараховувати їх до конотативних слів. Все ж таки значне місце в лексичній системі посідає безеквівалентна лексика, яку можна назвати безеквівалентною лексикою, що складається зі словесних одиниць, які не мають лексичних відповідників у мові перекладу; вони, як правило, як і терміни, позбавлені конотації.

Виходячи з цього, слова, які не мають понятійної відповідності в системі змісту, притаманній іншій мові, можуть бути прийняті як безеквівалентна лексика. Їх існування пояснюється культурними відмінностями, і питання про межі цієї групи досі залишається дискусійним. Класифікацію безеквівалентної лексики можна провести за генетичною ознакою: 1. Неологізми 2. Назви предметів і явищ традиційного побуту. 3. Історизми 4. Лексика фразеологізмів 5. Фольклорні слова 6. Сленгові слова / молодіжний сленг, кримінальний сленг, військовий сленг, будь-який професійний сленг 7. Суспільно-політична лексика 8. Знижена, розмовна лексика.

Деякі мовознавці вважають, що безеквівалентну лексику можна умовно поділити на три загальні групи: 1. Референтна група – безеквівалентна лексика, до якої належать терміни, індивідуальні (авторські)

неологізми, семантичні лакуни, слова широкої семантики, складні слова; 2. Прагматична група – слова, які об'єднують ненормативну лексику, іншомовні вкраплення, абревіатури, слова з суфіксами субстантивованого утворення, вигуки, звуконаслідувальні та асоціативні лакуни; 3. Альтернативна група слів – безеквівалентна лексика, до якої належать власні імена, звороти, реалії і фразеологізми.

1.3 Функції безеквівалентної лексики в казках

Художній текст – це текст, в основі якого лежить образне відображення світу і який існує для комплексної передачі різних видів інформації: інтелектуальної, емоційної, естетичної. Він також виконує функцію емоційного впливу на читача. Однією з головних відмінностей художнього тексту від будь-якого іншого тексту є те, що дійсність у художньому тексті представлена в образній формі.

Згідно з Моною Бейкер, безеквівалентність на рівні слова означає, що мова перекладу не має прямого еквівалента для слова, яке зустрічається у вихідному тексті. Поширені проблеми безеквівалентності на рівні слова включають:

1) культурно-специфічне поняття, 2) поняття мови оригіналу не лексикалізоване в мові перекладу, 3) слово мови оригіналу є семантично складним, 4) мови оригіналу та перекладу роблять різні відмінності у значенні, 5) в мові перекладу відсутній суперординат, 6) в мові перекладу відсутні гіпоніми, 7) специфічні відмінності у фізичній або міжособистісній перспективі, 8) відмінності в експресивному значенні, 9) відмінності у формі, 10) відмінності у частоті та меті використання певної форми, та 11) використання запозичених слів у вихідному тексті.

Переклад безеквівалентної лексики потребує особливої уваги, знань і навичок. Для перекладу безеквівалентних лексичних одиниць використовують такі прийоми, як транскрипція і транслітерація, калькування, описовий переклад, створення неологізму, наближений переклад, функціональний аналог. Вибір того чи іншого прийому залежить від

контексту, від конкретної ситуації та від аудиторії, на яку розрахований переклад. Для казки, з огляду на специфіку жанру, найдоцільнішими видається використання функціональних аналогів, перекладу, що уподібнює, описового перекладу, якщо не йдеться про власні імена. Загалом, можна зробити висновок, що для виконання адекватного перекладу перекладач має бути обізнаним із традиціями та культурною спадщиною тієї чи іншої мови. Від перекладача залежить успіх міжкультурної комунікації. Лише перекладач може запобігти лінгвоетнічному бар'єру та забезпечити розуміння різних народів один одного.

До особливостей художнього тексту слід також віднести наявність ліричного героя. Існує багато різних засобів представлення інформації у вихідному та цільовому літературному тексті, наприклад, у художньому тексті:

1) епітети перекладаються з урахуванням їхніх структурно-семантичних особливостей (прості та складні прикметники; ступінь відповідності нормативному семантичному узгодженню з означуваним словом; наявність метафор, метонімії, синестезії): «important date» - «важлива зустріч». У цьому прикладі автор використовує переклад, який тут цілком доречний;

2) порівняння - передаються з урахуванням їхніх структурних особливостей, стилістичних особливостей лексики, що входить до них: «Bagheera's eyes were as hard as jadestones» – «очі пантери світяться, мов два нефрити». У цьому прикладі використано еквівалентний переклад для передачі авторського опису зовнішності засобами української мови та збереження атмосфери тексту;

3) авторські неологізми перекладаються за дериваційною моделлю, що існує в мові перекладу, тобто аналогічною тій, яку використав автор, зі збереженням семантики компонентів слова та стилістичних особливостей: «Snark» (Ю. Кундрат, 2009) – зануда, неологізм, створений Льюїсом Керроллом. Авторські неологізми вважаються однією з труднощів перекладу,

оскільки не завжди вдається передати зміст слова, не порушуючи його структуру;

4) гра слів, яка ґрунтується на багатозначності слова або поживаленні його внутрішньої форми. У рідкісних випадках збіг обсягу багатозначності слова в оригіналі може бути обіграний, і в перекладі зберігається і сенс, і принцип гри (Ю. Кундрат, 2009). Гра слів є ще однією складністю перекладу, оскільки важливо зберегти комічний зміст і структуру словосполучення в перекладі.

Казка – епічний жанр усної народної творчості: прозова розповідь про вигадані події у фольклорі різних народів. Авторська казка – епічний жанр: розповідь, орієнтована на вигадку, яка тісно пов'язана з народною казкою, але належить певному автору, раніше не існувала ні в усній, ні в письмовій формі і не мала інших варіантів. Казки дають можливість познайомитися з традиціями, культурою та усною творчістю людей з інших країн (Верба, 2003: 21).

Висновки до розділу 1

Аналізуючи наукові дослідження, ми дійшли до висновку, що поняття «безеквівалентна лексика» вміщує в собі все суспільно-історичне та культурне надбання народу. Національно-культурний компонент безеквівалентної лексики, будучи семантично неоднорідним мікрокомпонентом, знаходить своє вираження в семантичній структурі слова за допомогою обов'язкових сем «місцевість», «етнічна приналежність» та факультативних сем «історична спорідненість», «суспільно-політична діяльність», «соціокультурна інформація», «конфесійна належність». Виходячи з цього, безеквівалентною лексикою можна вважати слова, які не мають понятійного відповідника в системі змісту, притаманній іншій мові.

Деякі мовознавці умовно ділять без еквівалентну лексику на три групи: референту, прагматичну та альтернативну.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ТА АВСТРАЛІЙСЬКИХ КАЗКАХ

2.1 Особливості передавання безеквівалентної лексики в українських казках

За семіотичною класифікацією всі значення, з якими ми маємо справу в будь-якому висловлюванні будь-якою мовою, поділяються на три типи: референційні, що виражають відношення між знаком і його референтом, коли йдеться про відношення до поняття або денотативні, коли йдеться про відношення до предмета; прагматичні, що виражають відношення між знаком і людиною або мовним колективом, який ним користується; внутрішньомовні, що виражають відношення між цим знаком та іншими знаками або елементами структури тієї ж знакової системи.

Асоціативні реалії не знайшли свого відображення в спеціальних словах, в безеквівалентній лексиці, а закріпилися в самих звичайних словах. Вони знаходять своє матеріалізоване вираження в компонентах значення слів, в емоційно-експресивних відтінках, у внутрішній словесній формі, виявляючи інформаційні розбіжності концептуально близьких слів у зіставлюваних мовах (Волошина. 2001: 50).

Безеквівалентні терміни близькі до реальних слів. Їх безеквівалентність зумовлена нерівномірним розподілом досягнень у галузі науки та суспільній сфері, внаслідок чого інновація, присутня в практичному досвіді носіїв рідної мови, може деякий час бути практично невідомою носіям мови перекладу.

В українській мові виділяють три групи безеквівалентної лексики.

1. Референтна безеквівалентна лексика.

Хоча референційне значення в перекладі зазвичай зберігається в найбільшій мірі, все ж випадки розбіжностей в референційних значеннях відповідних лексичних одиниць мови оригіналу і мови перекладу зустрічаються в практиці перекладу досить часто. При цьому ці розбіжності

зводяться до двох типів: відсутність у мові перекладу лексичної одиниці, що має те саме референтне значення, що й вихідна одиниця мови оригіналу; неповний збіг референтних значень одиниць мови оригіналу та мови перекладу.

За відсутності певного поняття в мові перекладу перекладач стикається з такими видами безеквівалентної лексики, як терміни, індивідуальні неологізми та семантичні лакуни. Головні переваги терміна – його стислість та однозначність. Це зумовлює вибір способів перекладу термінів, серед яких провідне місце посідає запозичення. Широке використання запозичення пояснюється тим, що воно забезпечує збереження основних характеристик терміна – стислості та однозначності, і, крім того, запозичення термінів з мови оригіналу забезпечує уніфікацію метамови цієї науки на міжнародному рівні, що важливо для будь-якої з наук.

Саме існування таких семантичних лакун у конкретних парах мов наочно демонструє тезу про розбіжність картин світу в різних мовах. Прикладами подібних слів в англійській мові, що позначають поняття, абсолютно незрозуміло відсутні в українській мові і потребують багатослівного опису для передачі їх значення в перекладі, можуть бути: *bouncer* - людина або річ великого розміру, людина або предмет великих розмірів.

2. Прагматична безеквівалентна лексика.

Розбіжності між прагматикою лексичної одиниці мови оригіналу та її відповідником у мові перекладу зустрічаються набагато частіше, ніж розбіжності між референтними значеннями. У кожній мові, у порівнянні з будь-якою іншою мовою, можна знайти слова, які збігаються за референтним значенням, але відрізняються за стилістичними характеристиками. Найбільший клас прагматичної безеквівалентної лексики, який включає в себе велику кількість типів, - це відхилення від загальноприйнятої мовної норми. До них належать, насамперед, як територіальні, так і соціальні

діалектизми, локалізми, сленгізми, загальнолітературні слова, які не мають прагматичних адекватних еквівалентів в інших мовах.

До прагматично безеквівалентної лексики можна також віднести асоціативні лакуни, під якими ми розуміємо відсутність у мові перекладу додаткових асоціацій, з якими у свідомості її колективу асоціюється вихідне слово мови оригіналу, або розбіжність цих асоціацій при збігу референтних значень. Наприклад, якщо для українця калина – символ дівочої краси, а пшениця – символ багатства;, то в англійській мові слова *viburnum*, *wheat*, *bird-cherry*, *birch-tree* і *cranes* не мають таких асоціацій.

3. Альтернативна безеквівалентна лексика – слова, які, залежно від обраного способу перекладу, можуть бути або референційно безеквівалентними, або прагматично безеквівалентними. До цієї групи належать власні назви, адреси, географічні та фірмові назви, а також назви установ, газет, журналів, кораблів тощо. Представляють одну з найбільш очевидних безеквівалентних груп лексики: 1) звичайні власні імена та географічні назви – будь-які незнайомі власні імена мови оригіналу, які не мають еквівалентів у мові перекладу (*Abela*, *Albern* – чоловічі імена зі словника англійських власних імен); 2) історичні імена (*James* – Яків, Яків); 3) іноземні імена та географічні назви, коли необхідно враховувати вимовні норми мови (*Dordogne* – Дордонь, а не Дордогн, згідно з вимовними нормами французької мови); 4) брендові назви – можна опускати брендову назву (власну назву, яка визначає приналежність до установи), якщо вона не є важливою для розуміння змісту; 5) імена з яскраво вираженою внутрішньою формою – різні промовисті імена, де іноді значення імені потребує пояснення для глибшого розуміння контексту (*Peter* можна перекласти як Петер або Пітер, але, у випадку з Біблією, необхідно пояснити, що означає це ім'я, адже воно базується на головній ідеї слів Ісуса про побудову церкви, заснованої на вірі); 6) власні імена, які мають культурну конотацію (*Jack* – Іван, Іван).

Безеквівалентними можуть бути також фразеологізми – словосполучення, в яких семантична монолітність переважає над структурною відокремленістю

складових елементів і які мають особливе фразеологічне значення, що є результатом переосмислення одиниць, які входять до них. Фразеологізми мови оригіналу, як правило, перекладаються фразеологізмами мови перекладу, ідентичними їм за значенням.

2.2 Особливості передавання безеквівалентної лексики в австралійських казках

Як і будь-який діалект, австралійська англійська мова має своєрідні відмінності, зумовлені як екстралінгвістичними (географічне положення країни та оточуюче середовище), так і інтралінгвістичними (вплив мови аборигенів) чинниками. Важливу роль у формуванні австралійського діалекту відіграло саме географічне положення країни. Розвиваючись в умовах географічної та культурної ізоляції, а також зазнаючи істотних змін через особливості навколишнього середовища та поведінки місцевого населення, австралійський діалект набув ряд особливостей, які відрізняють його з-поміж інших варіантів англійської мови.

Багато слів австралійського діалекту відносяться до так званої безеквівалентної лексики – для таких слів немає назв-еквівалентів в інших мовах, їхні австралійські позначення стали інтернаціональними назвами відповідних явищ (Gaspar A, 2009). Багато лексичних одиниць безеквівалентної лексики – це слова, які походять із мов аборигенів і які неможливо перекласти через власну автентичність цих слів. Запозичення з мов корінного населення Австралії – одне із найяскравіших явищ в мові, хоча їх кількість порівняно невелика (біля 440) (Gaspar A, 2009).

Багато з цих слів широко відомі дослідникам австралійського варіанту і є першим, що спадає на думку, коли згадують Австралію, це слова *бумеранг (boomerang)*, *кенгуру (kangaroo)* і *собака динго (dingo)*, які стали символами країни. Проте це далеко не єдині слова, що були запозичені з мов австралійських аборигенів. Менш відомі запозичення з

мов австралійських аборигенів включають в себе назви рослин (*bindi-eye* – кропива), дерев (*boree* – акація поникла, *banksia* – банксія (рід рослин родини протейних, поширений виключно в Австралії), *quandong* – квандонг (назва трьох видів дикорослих австралійських рослин та їхніх їстівних плодів), *mallee* – мелі (характерна форма деяких видів евкаліпту)), птахів (*currawong* – ворона-флейтист, *galah* – рожевий какаду, *kookaburra* – кукабара (рід птахів сімейства вибалочкові)), тварин (*wallaby* – валлабі (група видів сумчастих ссавців із сімейства кенгурових), *wombat* – вомбат (сімейство сумчастих ссавців)), риб (*barramindi* – латес). Також запозичені досить цікаві слова: *jumbuck* (вівця), *corroboree*.

Австралійській літературі для дітей властиве висвітлення самотньої культури австралійського корінного населення. В них є так званий жанр коротких розповідей (казок) (*yarn*), вперше був створюваний золотошукачами та фермерами. Цей жанр розповіді є багатим джерелом «австралізмів».

Gaspar A. (2009) виявив характерні особливості австралійських казок:

- 1) зануреність у реальний світ, що виражається в зображенні фантастичних місць за образом і подобою реально існуючих місць;
- 2) різноманітність явищ, яким дається пояснення: поява небесних тіл і елементів ландшафту, звички живих істот, витоки обрядових дій;
- 3) провідна роль водної стихії;
- 4) важлива роль тотемних тварин і полювання, причому як об'єкт полювання виступають тварини – ендеміки;
- 5) обов'язкова згадка сакральних для аборигенної культури предметів і танців

Автори казок вибирають імена головних персонажів, відповідно до їх зовнішності або поведінки. Так наприклад: ім'я головного персонажа «*bidgybah*» означає, що колись це імя належало вождю аборигенів, який відзначався надзвичайною хоробрістю та вправністю. Справжнє ім'я – Кіт.

Значення іншого головного героя казки «*pollykim*» є кличкою для домашніх тварин; походження оповите таємницею. Вважається, що воно виникло внаслідок спроби вимовити слово, яке було надто складним для дитячого язика. Справжнє ім'я – Мадж. «*Pinkles*» це описова назва, яку дають у дуже ранньому віці за рожево-білий колір обличчя, більш ніж звичайної краси. Справжнє ім'я – Кевін. У казці «*The Borah of Byamee*», що описує збори племен і обряд ініціації (*borah*), бог-творець називається великим чарівником (*Wirreenun*): «*Old Byamee, who was a great Wirreenun, said he would take his two sons, Ghindahindahmoe and Boomahoomahnowee, to the gathering of the tribes...*» Також показано дві номінації бога: *the mightiest of Wirreenun* і *doctor of the tribe*.

Антропоморфна природа тотемних божеств проявляється в їхньому обов'язковому уособленні. У текстах казок найменування співвідносяться із займенниками *he, she, they* та іменниками *daens / blacks / black fellows*, що позначають представників корінного населення: «*GOONUR was a clever old woman-doctor, who lived with her son, Goonur, and his two wives. The wives were Guddah the red lizard, and Beereeeun the small, prickly lizard.*»

2.3 Порівняльна характеристика специфіки функціонування безеквівалентної лексики в українських та австралійських казках

Проблема вивчення мовної картини світу тісно пов'язана з проблемою концептуальної картини світу, що відображає специфіку людини та її буття, її стосунків зі світом, умови її існування. Українські та австралійські казки відрізняються певними національними особливостями, а особливо – специфікою розкриття національного характеру, який проявляється на концептуальному рівні.

В українській мові виділяють три групи безеквівалентної лексики: референтна, прагматична та альтернативна.

У той час більшість слів австралійського діалекту відносяться до так званої безеквівалентної лексики – для таких слів немає назв-

еквівалентів в інших мовах, їхні австралійські позначення стали інтернаціональними назвами відповідних явищ. Багато лексичних одиниць безеквівалентної лексики – це слова, які походять із мови аборигенів і які неможливо перекласти через власну автентичність цих слів. Запозичення з мов корінного населення Австралії – одне із найяскравіших явищ в мові, хоча їх кількість порівняно невелика (біля 440).

Корінному населенню Австралії меншою мірою властивий дуалістичний світогляд, що протиставляє матеріальний, видимий світ нематеріальному, невловимому світу.

Лексичні засоби казковості насичені національно-культурними сенсами, декодування яких дає змогу не тільки визначити їхню роль у створенні художніх образів, а й підтвердити, що єдиної фольклорної картини світу у свідомості людей не існує, а існують її особливі, незалежні одна від одної форми, що входять до національних картин світу.

Висновки до розділу 2

Проблема вивчення мовної картини світу тісно пов'язана з проблемою концептуальної картини світу, що відображає специфіку людини та її буття, її стосунків зі світом, умови її існування. Українські та австралійські казки відрізняються певними національними особливостями, а особливо – специфікою розкриття національного характеру, який проявляється на концептуальному рівні.

Українські народні казки – виділяються своєрідним складом дійових осіб, за сюжетом, більша частина з них відображає соціально-побутові конфлікти.

Корінному населенню Австралії меншою мірою властивий дуалістичний світогляд, що протиставляє матеріальний, видимий світ нематеріальному, невловимому світу. Багато лексичних одиниць безеквівалентної лексики – це слова, які походять із мови аборигенів і які неможливо перекласти через власну автентичність цих слів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблема вивчення мовної картини світу тісно пов'язана з проблемою концептуальної картини світу, що відображає специфіку людини та її буття, її стосунків зі світом, умови її існування. Українські та австралійські казки відрізняються певними національними особливостями, а особливо – специфікою розкриття національного характеру, який проявляється на концептуальному рівні.

Національно-культурний компонент безеквівалентної лексики, будучи семантично неоднорідним мікрокомпонентом, знаходить своє вираження в семантичній структурі слова за допомогою обов'язкових сем «місцевість», «етнічна приналежність» та факультативних сем «історична спорідненість», «суспільно-політична діяльність», «соціокультурна інформація», «конфесійна належність». Виходячи з цього, безеквівалентною лексикою можна вважати слова, які не мають понятійного відповідника в системі змісту, притаманній іншій мові.

Безеквівалентна лексика розглядається дуже широко з точки зору наявності перекладацького еквівалента. Існує дві причини, що викликають фактор безеквівалентності: розбіжність референтних значень лексичних одиниць у мові оригіналу та мові перекладу та розбіжність прагматичних значень лексичних одиниць.

Деякі види безеквівалентних одиниць можна легко передати за допомогою різними типами перекладу, як, наприклад, терміни або семантичні лакуни. Але деякі інші види безеквівалентних одиниць можуть становити певні труднощі для перекладача при передачі їхнього значення. Безеквівалентна лексика австралійського діалекту англійської мови має австралізми так як більшість слів запозичені із мови аборигенів.

Всі ці типи безеквівалентних одиниць завжди представляють певну складність, оскільки часто не мають еквівалентів у словнику мови перекладу. Вони також представляють труднощі, оскільки часто змішуються один з одним і утворюють так звані просторіччя.

Українські народні казки виділяються специфічно забарвленою національною лексикою, куди входять слова, що позначають різні риси матеріального і духовного життя, адміністративні і політичні форми правління, посади публічних осіб, людські звички, нахили, національні костюми та традиції, їжу та напої, та навіть часовий простір, як результат оточення людини.

Корінному населенню Австралії меншою мірою властивий дуалістичний світогляд, що протиставляє матеріальний, видимий світ нематеріальному, невловимому світу. Багато лексичних одиниць безеквівалентної лексики – це слова, які походять із мови аборигенів і які неможливо перекласти через власну автентичність цих слів.

На сьогоднішній день особливості функціонування національно маркованої лексики в художньому творі ще не достатньо вивчені, особливо в поетичному тексті.

RESUME

The course work is devoted to the problem of the functioning of non-equivalent vocabulary in Ukrainian and Australian languages. The relevance of this research is determined by: on the one hand, the importance of the problem of the relationship between language and culture; on the other hand, the constant interest of translation theorists in the problem of transmission of non-equivalent vocabulary.

The object of the research is types of non-equivalent vocabulary in fairy tales.

The subject of the research is the specifics of the functioning of non-equivalent vocabulary in Ukrainian and Australian languages.

The purpose of the course work is to theoretically substantiate the specifics of the functioning of non-equivalent vocabulary in Ukrainian and Australian fairy tales.

The purpose of this research is to achieve the following tasks:

1. Based on the analysis of scientific literature, to investigate approaches to understand the concepts of equivalence and non-equivalence;
2. Identify the functions of non-equivalent vocabulary in fairy tales;
3. Describe the classification of non-equivalent vocabulary in the two target languages.

In *the first chapter* of the course work, the concept of "non-equivalent vocabulary" is clarified, the classifications of non-equivalent vocabulary and its functions in fairy tales are described.

In *the second chapter* of the course work, the peculiarities of the transmission of non-equivalent vocabulary in Ukrainian and Australian fairy tales are determined, a comparative analysis of the specifics of the functioning of non-equivalent vocabulary in Ukrainian and Australian fairy tales is carried out.

Key words: non-equivalence, equivalents, lacunae, exoticisms, barbarisms, realities, artistic text, fairy tale.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бронська А. (2000) Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної / А. Бронська // Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах України, 7, 43 – 44.
- Верба Л. Г. (2003). Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга.
- Волошина А. В. (2001). Безеквівалентна і фонова лексика у східнослов'янських мовах: Дис... канд. філол. наук: 10.02.17 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. - Кіровоград.
- Волошина А. (2000). Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури / А. Волошина // Наукові записки. – Випуск XXVI. – Серія: Філологічні науки (мовознавство), 56 – 64.
- Горбач Н. (2016). Жанр авторської казки в українській дитячій літературі: витоки та перспективи (Електронний ресурс) / Н. Горбач, Т. Здіховська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки, № 1(1), 39-44. – Режим доступу:
<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9703/1/7%20%289%29.PDF>
- Зорівчак Р. П. (1989). Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів.
- Іванова Г. С., Кибкало С. В., Палій Н. М. Прагматичні аспекти перекладу реалій. http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Philologia/23033.doc.htm
- Кочерган М. П. (2006). Основи зіставного мовознавства: Підручник. – К.: Академія.
- Кочерган М. П. (1999). До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації / М. П. Кочерган // Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової

конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999р./ (відп. ред. М. П. Кочерган). К., 42 – 45.

Кундрат Ю. (2009). Переклад реалій, або матеріальної і мовної специфіки // Дукля, № 1, 67 – 73.

Основи перекладознавства (2008): Навч. посібник / За ред. А.Є.Нямцу , – Чернівці: Рута .

Сабат Г. П. (2009). Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.01.06; 10.01.01 / Г. П. Сабат. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка.

Ярмиш Ю. (1975). У світі казки / Ю.О. Ярмиш. – К. : Либідь.

Ситар Р. (2012) Реалія як перекладознавча категорія (на матеріалі ліро-епічної поеми «Слово о полку Ігоревім» та її англомовних перекладів) / Р. Ситар // Іноземна філологія. – Львів, 124 ,170-176.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Gaspar A (2009). Editora. No.1 (Spring 2009). Varieties of English: Australian English. The Appi Journal Porto P. 22-28.